

ВЗЯТТЯ КИЄВА ВІЙСЬКАМИ ДИРЕКТОРІЇ УНР – ГОЛОВНА ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ ПРОТИГЕТЬМАНСЬКОГО ПОВСТАННЯ (ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ 1918 РОКУ)



Сергій ЛИТВИН,
доктор історичних наук, професор,
головний редактор журналу «Воєнна історія»,
професор кафедри суспільних дисциплін
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

Литвин С. Взяття Києва військами Директорії УНР – головна військова операція протигетьманського повстання (листопад-грудень 1918 року).

У статті висвітлено маловідому сторінку історії національно-визвольної боротьби українського народу – повстання Директорії УНР проти гетьмана Скоропадського і його головна військова операція по зайняттю Києва. Автор спростовує усталені міфи про, начебто, помилковість повстання, руйнацію Директорією української державності, показує всенародний характер повстання.

Ключові слова: Директорія УНР, полк Українських Січових Стрільців, Мотовилівський бій, протигетьманське повстання, Осадний корпус армії УНР.

Литвин С. Взятие Киева войсками Директории УНР – главная военная операция противогетьманского восстания (ноябрь-декабрь 1918 года).

В статье освещается малоизвестная страница истории национально-освободительной борьбы украинского народа – восстания Директории УНР против гетьмана Скоропадского и его главная военная операция по взятию Киева. Автор разоблачает устоявшиеся мифы о, якобы, ошибочности восстания, разрушении Директорией украинской государственности, показывает всенародный характер восстания.

Ключевые слова: Директория УНР, полк Украинских Сечевых Стрельцов, Мотовиловский бой, противогетьманское восстание, Осадный корпус армии УНР.

Litvin S. Taking Kyiv troops UPR Directory - the main military operation protyhetmanskooho Rebellion (November-December 1918). The article highlights a little-known chapter in the history of the national liberation struggle of the Ukrainian people - UPR Directory uprising against the hetman Skoropadsky and its major military operation in candidate from Kyiv. The author refutes the established myths about the allegedly erroneous uprising, destroying Directory of Ukrainian statehood, shows the popular nature of the uprising.

Keywords: *directory UPR regiment Ukrainian Sich Riflemen, Motovylyvskyuy battle protyhetmanske uprising siege Army Corps of UNR.*

В історіографії повстання проти гетьманату Павла Скоропадського належить до малодосліджених, особливо у військовому відношенні, і контраверсійних проблем. Одні беззастережно вважають режим П. Скоропадського антинародним і контрреволюційним, інші – що саме протигетьманське повстання призвело до руйнації української державності. Тому слід хоча би побіжно охарактеризувати сутність режиму і політики Гетьманату.

Історичні джерела містять численні докази проросійського вектора політики Скоропадського. За твердженням Р. Млиновецького, у період Гетьманату в Україні вільно і безперешкодно діяли російські партії і організації, що вимагали заборони всього українського, зокрема, усунення української мови як «галіційської» і «штучно нав'язаної» [11, 455].

Рятуючись від більшовицького терору, з Росії в Україну емігрувала велика кількість російського офіцерства. Восени 1918 року в Україні перебувало: 40 тис. офіцерів у Києві, 15 тис. – у Херсоні, 10 тис. – у Сімферополі, 8 тис. – у Катеринославі, 5 тис. – у Житомирі тощо [10, 183]. Традиційно офіцерство було опорою російської монархії і базою «білого руху».

Тодішню ситуацію у Києві виразно характеризував П. Христюк: «У дні облоги Києва республіканськими військами місто являло собою вже не столицю Української держави, а гніздо всеросійської реакційно-монархічної зграї. По вулицях розгулювали добровольчі офіцерські дружини, на головніших будинках розвивались трьохкольорові російські прапори. Головнокомандуючий добровольчими і гетьманськими військами

генерал Келлер був господарем міста» [20, 159]. Про його необмежену владу говорив Д. Дорошенко: «Ні для кого не було секретом, що Келлер готувався стати диктатором, зберігаючи при собі Скоропадського в ролі паперової ляльки» [3, 420]. Оголосивши мобілізацію офіцерів колишньої російської армії, як вважає В. Мороз, Келлер тільки в Києві зібрав більше 7 тис. професійних військовиків [12, 24].

Д. Дорошенко, переконаний апологет Гетьманату, визнає, що «серед офіцерів... було багато російського або зросійщеного елементу. Не за гетьмана і не за Україну думали вони боротися, а за Росію, проти якої тепер виступали українці» [3, 420]. Уряд Скоропадського щедро постачав зброєю денікінську армію, витрачав величезні суми на формування різних російських офіцерських дружин, «северних», «южних» і навіть «астраханських» армій. У результаті Україна перетворювалася на центр боротьби за відновлення єдиної Росії.

Значно перебільшеними є висновки деяких істориків про економічні успіхи та про великі заслуги гетьмана на ниві української культури, науки, освіти. Але все це слід віднести на рахунок відносно спокійного, мирного семимісячного періоду, якого в наступні роки більше не було. Стосовно поглядів самого Скоропадського на проблему української культури, то він вважав мало не смертельною загрозою для України відрив від Росії у царині культури, маючи побоювання, що «культурний сепаратизм може призвести до провінціалізму серед українців» [14, 32].

Одним із історичних самообманів є думка, що Скоропадський сприяв зміцнен-

ню української армії. По суті, він і не бажав цього. Так, посол Дону в Україні генерал Чечурякін вважав, що «уряд і особливо Гетьман, в душі безумовно прихильний Росії, боявся, як мені здавалося, творити українську армію, боявся національних настроїв цієї армії проти Росії» [15, 18].

Уряд Скоропадського лише у липні 1918 року прийняв план розгортання української армії (до речі, відпрацьований і затверджений ще Центральною Радою у квітні 1918 року). Але до фактичного творення армії так і не дійшло. Скажімо, Р. Млиновецький упевнений: «Вісім корпусів української армії існували лише на папері – бо в тих «корпусах» цілком не було вояків, лише «командний персонал» – колишні старшини московської царської армії «українського походження», налаштовані так, що як лише Київ здобули українські війська – вони всі, всі ті «вісім корпусів», заладувалися в один ешелон і ...поїхали на Дон до Денікіна» [11, 379].

Проти Скоропадського виступила національна українська демократія. Щоб впливати на уряд, українські партії національно-соціалістичної та соціал-демократичної орієнтації ще в травні 1918 року заснували у Києві центр опозиційного руху – Український Національно-Державницький Союз (згодом перейменований в УНС). Він об'єднав навколо себе більшість українських партій та громадсько-політичних угруповань. Лідери українства домагались від Гетьмана демократичних перетворень.

Скоропадський міг очолити національний рух, спертися на широкі демократичні кола і впливати на УНС, для досягнення угоди з усіма політичними силами. Але ні Скоропадському, ні лідерам опозиції не вистачило для цього державної мудрості і терпіння. Шанс на мирний характер перетворень був утрачений. Конфлікт між Скоропадським і українством став неминучим.

Скоропадський шукав підтримки для свого режиму в російських білих арміях Дону і Кубані. Він беззастережно став на



Гетьман Павло Скоропадський

грунт російських кіл. Скоропадський сформував новий кабінет із виключно російських монархістів на чолі з С. Гербелем і 14 листопада 1918 року оголосив Грамоту, якою скасовувалась суверенність Української Держави і проголошувалась федерація України з Великоросією.

Реакцією на проголошення федерації стало створення Директорії як революційного органу української демократії для керівництва протигетьманським повстанням.

Симон Петлюра 15 листопада 1918 року за своїм підписом як Головного Отамана військ УНР та підписом начальника штабу республіканських військ О. Осецького видав лист-універсал до українського народу, в якому закликав до боротьби за волю України. В універсалі особливий наголос робився на військовому аспекті заходів. Повстання розпочалось у Білій Церкві 16 листопада 1918 року виступом загону Січових Стрільців, що став на бік Директорії, і набрало всена-



Симон Петлюра

родного характеру. Учасник тих подій В. Кучабський писав, що станом на 15 листопада 1918 року Окремий Загін Січових Стрільців був таким: курінь піхоти, складений з чотирьох сотень, разом бойового стану 20 старшин і 474 багнетів, одну скорострільну сотню в складі 12 скорострільів, одну легку чотиригарматню батарею, кінну розвідку в 30 шабель, школу підстаршин, технічний відділ, булавну сотню і т. п., всього разом у бойовому стані 46 старшин і 816 рядовиків усіх родів зброї» [8, 112].

Загоном керували досвідчені на той час українські старшини, що мали бойовий досвід Першої світової та Першої українсько-більшовицької (грудень 1917–березень 1918 рр.) війн: командир 1-ї піхотної сотні сотник Роман Сушко, командир другої піхотної сотні сотник Іван Чмола, командир 3-ї сотні сотник Микола Загаєвич, командир запасної сотні сотник Василь Кучабський, командир кулеметної сотні сотник Федір Черник, командир гарматної батареї сотник Роман Дашкевич, командир сотні кінної розвідки

хорунжий Франц Борис, керівник школи підстаршин Володимир Чорний, комендант коша матеріального забезпечення сотник Андрій Домарадський, командир булавної сотні сотник Дмитро Герчанівський та інші.

Промовляючи перед січовими стрільцями, Петлюра говорив: «Може, у декого із стрільців є сумніви, чи горстка січових стрільців зможе перемагати гетьманські війська, московських добровольців, а може, і німецькі війська, але ми мусимо піти в бій, щоб показати перед історією, будучим поколінням і перед світом, що Україна так без бою, без пострілу не погодиться на втрату своєї самостійності» [2, 104].

Зайнявши Білу Церкву, Січові Стрільці зайняли Фастів, а вранці 17 листопада до Фастова переїхала й сама Директорія. Там Петлюра формує Головнокомандування Республіканськими військами, створює Головну Ставку військ Директорії УНР, продовжує формувати з числа добровольців нові військові частини та призначати керівний склад.

17 листопада 1918 року пополудні з Фастова у київському напрямку вийшов потяг під керівництвом сотника Ф. Черника. У ньому перебувала 3-я сотня М. Загаєвича, сотня скорострільів Ф. Черника, одна чета 2-ї сотні хорунжого Харамбури, відділ кінної розвідки хорунжого Ф. Бориса та імпровізованого бронепотягу із однією гарматою під командою сотника Р. Дашкевича, загальною чисельністю не більше 300 вояків [6, 452]. З ходу авангардний загін Ф. Черника зненацька захопив станцію Мотовилівка, але, отримавши від розвідки свідчення про те, що у Василькові знаходяться значні сили гетьманців, Січові Стрільці вирішили продовжити наступ вранці – 18 листопада.

З Києва назустріч Січовим Стрільцям на станцію Васильків прибули гетьманські добірні офіцерські частини – добровольчі офіцерські дружини князя Олександра Святополка-Мирського (600 чол.), частини гетьманської гвардії – сердюків, що налічували більше 1000 багнетів, двох сотень

кінноти, панцирного потяга з гарматами та багатьох скорострільів [7, 154], метою яких була ліквідація виступу повстанців.

Гетьманські війська були набагато краще озброєні та мали чисельну перевагу. Бій розпочався вранці 18 листопада. Бойові дії точилися навколо залізничних шляхів між станціями Мотовилівка та Васильків.

Сотник Ф. Черник як старший воєначальник пішов на відчайдушний та навіть авантюристичний крок – не очікуючи підкріплення, він вирішив невеликими силами раптовим ударом у зустрічному бою розбити гетьманські загони, примусити їх відступати і на плечах відступаючого ворога здобути Васильків.

Для здійснення цього сміливого задуму він розділив свої сили на три частини. Перший загін (приблизно у кількості 60 осіб з двома кулеметами) під керівництвом сотника М. Загаєвича мав просуватись через ліс праворуч від залізничної колії до хутора Хлібча. Другий, менший загін (у кількості близько 45 стрільців з одним кулеметом), на чолі з сотником Василем Стефанишином мав наступати полем ліворуч. Для координації дій обох загонів був створений командний пункт – «квазіпанцерник» – звичайний потяг із гарматою на передній платформі, укріпленою пресованим сіном та мішками з піском. У двох вагонах цього «бронепотягу» залишались 15 січовиків на чолі з Ф. Черником. На озброєнні були два кулемети та польова гармата Р. Дашкевича. Цей «бронепотяг» повинен був рухатись по самій залізничній колії. Зв'язок між загонами та потягом під час руху, а також загальну розвідку здійснювали кіннотники Ф. Бориса.



С. Петлюра з групою старшин

Князь Святополк-Мірський, сподіваючись скористатися своєю перевагою у живій силі та озброєнні над повстанцями та одним сильним зустрічним ударом покінчити з ними, відправив свою ударну частину – офіцерську дружину – під прикриттям бронепотягу у напрямку на Мотовилівку пішим маршем по залізниці, тобто відкритим полем.

На флангах він розташував відділи сердюків, підсилені групами російських офіцерів, які просувались лісом та полем вздовж залізничних колій. Саме сердюки, як виявилось невдовзі, були найбільш ненадійним та слабким елементом у гетьманських військах. Дві сотні кінноти Святополк-Мірський залишив у резерві.

Офіцерські загони, побачивши перед собою стрілецький потяг, вишикувались у три піші лави («розстрільні»), у весь зріст, як на параді, під артилерійським прикриттям свого бронепотягу почали охоплення позицій противника з флангів.

Блискавично оцінивши загальну обстановку, Ф. Черник висилає кінних зв'язкових до відділів М. Загаєвича та В. Стефанишина з наказом негайно повернути до потягу, а сам зайняв вигідну вогневу позицію на



Командир Осадного корпусу Євген Коновалець

пригорку біля залізниці і відкрив влучний вогонь по офіцерських дружинах. У тому ж напрямку був сконцентрований і вогонь єдиної стрілецької гармати Р. Дашкевича. Невдовзі на допомогу відділу Ф. Черника прийшов загін В. Стефанишина, який зайняв оборону з лівого від стрілецького бронепотягу флангу і відкрив зустрічний вогонь по наступаючому ворогові.

Атакувавши повстанців у «лоб», та завнавши значних втрат у живій силі, офіцерські дружини залягли та окопались, розраховуючи на допомогу сердюків з флангів та вогневу підтримку свого бронепотягу. Проте сталося несподіване – сердюки з правого флангу залягли, пасивно спостерігаючи за противником та за діями інших офіцерських загонів.

Проте на лівому фланзі сердюцькі колони, що йшли лісом, розтягнувшись по фронту численними шеренгами, почали оточувати позиції січовиків. Проти них Ф. Черник і В. Стефанишин змогли виді-

лити тільки 12 стрільців, які вогнем з рушниць намагалися стримувати ворога. Для української сторони ситуація погіршувалась ще тим, що єдина стрілецька гармата (до початку бою вона мала тільки 50 снарядів) замість того, щоб своїм вогнем відбити наступ ворожої піхоти, вимушена була вступити у нерівний двобій з артилерією гетьманського бронепотяга.

Невдалі для січовиків події розгортаються на лівому фланзі з групою М. Загаєвича, що намагалася лісом вийти у ліве заплілля гетьманців з метою зірвати їх план охоплення позицій з головними силами січовиків навколо їх бронепотяга. Але у лісі група Загаєвича потрапляє у пастку і гине у нерівному бою з сердюками. За свідченнями очевидців, тільки двом стрільцям з цього відділу за допомогою ручних гранат вдалося пробитися до своїх.

Більш щасливою була військова доля для відділу С. Козака, якому своїми несподіваними атаками з тилу вдалося розтрощити лівий гетьманський фланг та посіяти там паніку серед сердюків.

Проте загальна ситуація для січовиків, позиції яких нещадно були обстріляні ворожим кулеметним та гарматним вогнем, залишалася критичною. Офіцерська дружина після кількогодінної вогневої підготовки вкотре переходила у наступ. У стрільців закінчувалися набої, а від ворожої кулі загинув «душа стрілецтва» Федір Черник, який до останньої хвилини свого життя керував боєм.

У цей драматичний для Мотовилівського бою момент повстанцям надійшла допомога. Зі спогадів учасника бою: «Коло десятої перед полуднем, на Мотовилівську станцію прибуває потяг Романа Сушка з 2-ю сотнею Остапа Думіна, одною гарматою, якою керував Пилькевич, і чотирма скорострілами. Швидко потім в'їздить ще й третій стрілецький ешелон із стрілецьким штабом і 1-ю та 4-ю сотнями Івана Рогульського і Мирона Матеніна, одною гарматою і трьома скорострілами» [5, 136-137]. При-

хід цього підкріплення став одним із вирішальних чинників перемоги у Мотовилівському бою.

Під спільним кулеметним та гарматним вогнем стрільців гетьманці були змушені знову залягти на полі. Намагаючись перехопити стратегічну ініціативу, О. Святополк-Мирський робить останню невдалу спробу атакувати січовиків силами сердюків з правого флангу при вогневій підтримці свого бронепотягу.

Останнім кульмінаційним моментом битви стала гарматна дуель між обома бронепотягами. Своім влучним пострілом зі встановленої на стрілецькому потязі гармати бойова обслуга під керівництвом Р. Дашкевича остаточно вивела з бою гетьманський бронепотяг [2, 67-68]. Вирішальним чинником бою стала не сліпа воєнна вдача, а висока професійність, майстерність, звитяга та мужність Січових Стрільців

Далі потяг Р. Дашкевича з гарматою і кулеметами на швидкості вривався всередину гетьманського резерву, який пішки прямував обабіч залізничного шляху і практично винищив його кулеметним вогнем.

Після цього наступила розв'язка: «...дві чети (Мельника й Зиблікевича), під проводом сотника Думіна, заатакували праве вороже крило москалів та пірвали за собою цілу розстрільну. Ворог, що наступав уже на правому крилі з успіхом, заскочений несподіваністю стрілецького проти наступу, почав у паніці відступати, залишаючи сотні трупів на боєвищі» [17, 29].

На полі бою залишилося понад 600 вбитих гетьманців, втрати Січових Стрільців становили 17 осіб вбитими та 22 пораненими [6, 454]. Останній резерв гетьманців – дві сотні кінноти, що простояли весь час на хуторі Хлібчі – просто втік з поля бою. Наприкінці дня повстанцями був зайнятий Васильків.

За інтерпретацією Романа Дашкевича, увечері на станцію Калинівка (поблизу Василькова) прибув Симон Петлюра, якому полковник Андрій Мельник доповів про результати бою [2, 104].

Переможний для українських республіканських військ Мотовилівський бій морально зламав командування російських добровольців гетьмана Скоропадського та став сигналом для розгортання протигетьманського повстання по всій Україні.

Проте в історіографії протигетьманське повстання часто зводять чомусь лише до бою під Мотовилівкою. В дійсності ж війська Директорії впродовж п'яти днів вели затяжні бої за безпосередні підступи до Києва та перейшли до тривалої позиційної війни. Серйозний опір гетьманські війська вчинили наступаючим силам Директорії 19 листопада на фронті Жуляни–Юровка. Повстанці зайняли позиції від Жулян до Дніпра, оточивши Київ з півдня. Розпочалися осадні бої, що тривали до 29 листопада.

Тим часом, командування на чолі з Головним Отаманом С. Петлюрою формувало нові частини. Директорія 24 листопада оголосила мобілізацію «всіх здатних до зброї громадян України від 20 до 35 років... з метою найскорішого закріплення демократичного ладу на час до утворення постійної армії із чергових призивів» [22]. Протягом двох тижнів армія Директорії зросла майже до 300 тисяч осіб [18, 47].

Курінь Січових Стрільців реформувався у Дивізію Січових Стрільців, Чорноморський курінь – у Чорноморську дивізію, повстанські загони отамана Зеленого – у Дніпровську дивізію. Наказом Директорії від 3 грудня 1918 року був створений Осадний Корпус під командуванням Євгена Коновальця, до якого ввійшли Дивізія Січових Стрільців, Чорноморська та Дніпровська дивізії. На 10 грудня Осадний Корпус нараховував вже до 50 тис. багнетів і 48 гармат [7, 194].

Наприкінці листопада на бік Директорії перейшов Лубенський кінний полк під командуванням полковника Юрія Отмарштайна, Запорізька дивізія полковника Петра Болбачана та інші гетьманські військові формування [9, 212].

Петлюра з членами Директорії А. Макаренком, Ф. Швецем



Окрім того, війська Директорії вели бої й за інші міста. Повстання за кілька днів охопило всю Україну. Ось оцінка повстання О. Назаруком: «Воно було дуже могутнє, просто імпозантне: зривалося, як пожежа, навіть в несподіваних місцях – і було масове. Піднімалась якась елементарна, або як на Україні кажуть, «стихійна» мобілізація, в котрій чути було навіть якісь проблiski національного почування... Маси українських повстанців напливали зі всіх боків так скоро, що штаб Директорії втратив евіденцію їх числа» [13, 23].

Важливим завданням була нейтралізація австро-німецьких військ. Ще 17 листопада 1918 року у Білій Церкві з німецьким командуванням було досягнуто угоду про невтручання німців у боротьбу між Директорією і гетьманською владою. У свою чергу, Директорія зобов'язувалася не нападати на німецькі війська, «оберігати їх майно і харчувати німецьких солдат із засобів краю» [1, 434].

Деякі дослідники перебільшують значення нейтралітету німців для перемоги повстання. Всупереч сподіванням, сам нейтралітет також був відносним. Так, 26 листопада німецький корпус мав збройну сутичку із січовими стрільцями. Розірвавши угоду про нейтралітет, німці 29 листопада

поставили ультимативну вимогу відвести війська на 25 км від Києва, інакше вони виступлять проти повстанців. Довелось виконати вимогу і встановити демаркаційну лінію.

Встановлення демаркаційної лінії не змогло перешкодити сутичкам між республіканськими та німецькими військами. У заяві Директорії (за підписами всіх її членів), врученій 1 грудня 1918 року представникові німецького

командування в Україні, сказано, що «перебування німецького війська на території Української Народної Республіки надалі не викликається потребами. Через це Директорія пропонує представництву німецького уряду на Україні вжити заходів до негайної евакуації німецького війська з території Української Народної Республіки» [16, 51].

Головне Командування республіканських військ 8 грудня підготувало і організовано провело роззброєння німецьких військ на Правобережжі. 10 грудня Петлюра мав розмову з отаманом Болбочаном: «Ми приступили до обеззброєння німецьких гарнізонів і проїжджаючих ешелонів. За два дні нами обеззброєно німецькі залоги в Бірзулі, Жмеринці, Вінниці, Козятині, Попільні, Фастові, Білій Церкві, зараз іде обеззброєння в Умані і Христинівці... В зв'язку з політикою німців, Директорією пред'явлено ультиматум німецькій Обер-Команді і Великій солдатській Раді в Києві... Зміст ультиматума містить в собі вимогу повного нейтралітету з боку німців, в противному разі ми оголошуємо їм війну і закликаємо все населення до боротьби з ними» [16, 54].

11 грудня 1918 року на переговорах у Козятині з делегацією вищого німецького командування від імені Директорії запро-

поновано «вжити заходів до негайної евакуації німецького війська з території Української Народної Республіки» [23]. У результаті було підписано угоду про залишення німецько-австрійськими військами території України, при цьому українським республіканським урядом обіцялося всіляке сприяння вільному виїзду військ до Німеччини [21].

Отже, приписувати успіх повстання нейтралітетові іноземних військ означає грішити проти істини. На заклик Директорії піднялася майже вся Україна – навіть значна частина тих, хто служив урядові П. Скоропадського, перейшли на бік повсталих і виступали як захисники української державності.

Історичні джерела переповнені взаємними звинуваченнями учасників, очевидців та дослідників з приводу того, що дійшло у цих подіях до кровопролиття. Тут слід зіслатися на думку відомого українського мецената, політичного і громадського діяча того часу Є. Чикаленка, який писав: «Скоропадського я вважаю і нерозумним, і нерозважливим політично, і не щирим, а тільки сміливим і ризикованим. Його гетьманування було повне безглуздя, щирої відданості поміщицько-добровольчеським аспіраціям... Ви знаєте, що я був рішучим ворогом повстання проти нього, я все сподівався, що може, він набереться розуму і, хоч в особистих інтересах, стане українцем, але коли почалося повстання, я упевнився, що він просто шарлатан, який хапався за все, аби вдержатися на висоті...» [19, 28].

Головним завданням Директорії було захоплення Києва. 12 грудня Осадний корпус повів загальний наступ на місто. Після дводенних запеклих боїв опір гетьманських дружин було зламано. З наказу Оператив-

ного Штабу республіканські війська зайняли весь Печерськ, Куренівку, Шулявку, Лук'янівку і район залізничного вокзалу. Під ранок 14 грудня було роззброєно всі гетьманські загони, захоплено Генеральний штаб і Військове Міністерство. До третьої години дня Києвом повністю оволоділи повстанці. Влада у Києві перейшла до командуючого Осадним корпусом Є. Коновальця.

14 грудня 1918 року гетьман Скоропадський оголосив, що зрікається влади, передаючи її урядові. Деякий час він перебував у Києві, а пізніше виїхав до Німеччини. Гетьманщина припинила своє існування. Уряд також оголосив зречення, в якому зазначалось: «Обговоривши вимогу Директорії, Рада Міністрів постановила скласти з себе повноваження і передати владу Директорії» [4, 82].

19 грудня 1918 року Директорія вступила до Києва. На вокзалі їх урочисто зустрічали представники УНС, міської думи, політичних і громадських організацій, військове командування.

Отже, у результаті протигетьманського повстання і, великою мірою, завдяки військовому чину і безкомпромісній збройній боротьбі була відновлена попередня форма державного ладу – Українська Народна Республіка.

Аналізуючи проблему протигетьманського повстання, яка викликає контрверсійні оцінки серед різних напрямків в історіографії, включно із звинувачення у «марному кровопролитті», «нищенні української державності», автор стверджує, що повалення Гетьманату відновило демократичну традицію, стало продовженням боротьби за українську республіканську державність.

ДЖЕРЕЛА

1. Гражданская война на Украине 1918-1920. – Т. 1. Кн. 1. – К., 1967.
2. Дашкевич Р. Артилерія Січових Стрільців у боротьбі за Золоті Київські ворота. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1965.
3. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923. – Мюнхен, 1966. – Т. 2.
4. Іванис В. Симон Петлюра – президент України. 1879-1926. – К.: Наукова думка, 1993.
5. Історія Січових Стрільців 1917-1919. Воєнно-історичний нарис. – Київ: Вид-во Україна, 1992.
6. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) Крип'якевич І., Гнатюк Б., Стефанів З. та ін. – 4-е вид. змін. і доп. – Львів: Світ, 1992.
7. Коновалець Є. Причинки до історії української революції. – Прага, 1928.
8. Кучабський В. Корпус Січових Стрільців: Воєнно-історичний нарис. – Чикаго, 1969.
9. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана. – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2001.
10. Маймескулов Л., Рогожин А., Сташис В. Всеукраїнська незвичайна комісія (1918-1922). 2-е изд. – Харків: Основа, 1990.
11. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918 рр. – Торонто: Гомін України, 1973. – Т. 2.
12. Мороз В. Доба Гетьманату // Універсум. – 1997. – Ч. 3-4.
13. Назарук О. Рік на Великій Україні: Конспект споминів з української революції. – Відень: Український Прапор, 1920.
14. Отто-Скопадська О. Мій батько намагався врятувати українську державу // Універсум. – 1997. – Ч. 3-4.
15. Ростовець М. Скоропадський і скоропадчуки. – Саскатун (Канада), 1938.
16. Симон Петлюра. Статті, листи, документи. Т. 3. – К.: Видавництво ім. О. Теліги, 1999.
17. Стефанів З. Від Слов'янська до Тухолі. Спомини підхорунжого / З передм. д-ра А. Чайковського. – Коломия: Бувальщина, 1933.
18. Удовиченко О. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917 – 1921. – Київ: Україна, 1995.
19. Феденко П. Влада Павла Скоропадського. – Лондон-Мюнхен: Наше слово, 1968.
20. Христюк П. Записки і матеріали до історії української революції 1917-1920. – Нью-Йорк, 1969. – Кн. 3.
21. ЦДАВОВ України: Ф. 1429. – Оп. 1. – Спр. 12. Арк. 14-16.
22. ЦДАВОВ України: Ф. 1429. – Оп. 5. – Спр. 4. – Арк. 7.
23. ЦДАВОВ України: Ф. 1429. – Оп. 5. – Спр. 5. Арк. 7.